

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an: 2 Dolars

Edition spéciale: 3 Dolars.

ADRESSE

"İdjtihad,, Constantinople

Téléph: St. 865

xxvième ANNÉE

1 Novembre 1930

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No: 308

ABONEMAN:

Seneliği [24Nusha] Türki-
ye için 2 1/2, Âlâ kâğıd-
lısı 5 Liradır

İDAREHANESİ

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi:

1904 — Genève.

Yirmi altıncı sene

1 Teşrinisani 1930

Dr. GUSTAVE LE BONLA MÜLÂKAT

Frederic Lefèvre — Mehmet Lebib

Doktor LeBona İlim meslekine olan alâkasının nasıl doğduğunu sormuştum. Bana sert bir sesle: — «Ne garib suall dedi, İlim benim için bir meslek değildir. Bütün keşiflerim teşadüfen yapılmış şeylerdir. Ben onları keşf mecburiyetinde kaldım.

Mesela gençliğimde ata binerdim, ba'zan sert hayvanlara rastladığım olurdu bu güçlüğün karşısında atları terbiye için iyi bir usul aradım. Bu taharriyatdan da (At terbiyesi ve prensipleri, tecrübi taharriyat) unvanlı eserim meydana geldi. O vakit biniciler bana i'tiraz etmişlerdi. Bugün ise Mektebi Harbiyye eserimi kabul etti ve klasik olarak tatbik ediyor. Napal a seyahat edenler hep hayatlarını gayb ediyorlardı ben de oraya bir gitmek hem de avdet etmek gayesile bir seyahat yapmak istedim. Bu gezintiden (Napal seyahati) unvanlı eserimi getirdim. Kitabı bizzat çektiğim fotoğraflar, yaptığım resimlerle tevşih etmiştim. Tabiî bu seyahatin sergüzeştlerle malâmal olduğunu size söylemek zait, ne ise fakat bir fotoğraf camı bile kırmadım.

Hindistanda yaptığım seyahatler bende çabuk plan çıkarmanın elzem bir iş olduğu fikrini uyandırdı, araştırdım, usulunu buldum netayici de (Fotoğrafiya ile plan alma) serlâvhası altında neşr ettim.

Görüyorsunuzya beni sevk eden daima tesadüf olmuştur. Size başka bir şey söyleyemem. Bir aralık sekizinci asırda Bodismin neden ortadan silindiğini bilmek istemişim. Gördüm ki budizm gayip olmamış, diğer dinlere karışarak şeklini tebdil etmiş, bu tetkikat tekâmül ederek 3 kitap halinde tebellür etti, (Şarkın ilk medeniyetleri; Arap ve Hind medeniyetleri) namındaki eserler doğdu.

— Ben sözünü keserek: sonrada Alcan kitaphanisinde neşr ettiğiniz İlim felsefesine ait neşriyat meydana geldi değil mi?

—Evet Alcan da evvelâ (Ruh-ül-Ak-vam)ı neşr etmişdim. Kitapda Yahudilere de bir bahs hasretmek istiyordum. İhtiyar Alcan baba, bana «hayır ben bunu kabul etmem» deye kestirdi attı. Bu kadar garip bir arzu karşısında müsveddelerimi geri aldım. Tabı'siz kalmışdım. Kendi kendime, «bundan basit şey olmaz ben neden tabı' olmayayım» dedim. Ben iyi bir muhasip değilim. Fakat lüzumunda size yeni bir muhasebe usulü ihtira' edebilirim... Bunun üzerine bir kolleksiyon neşrine karar verdim ve mes'eleyi görüşmek üzere (Ernest Flammarrion) a müraca'at ettim. Sizinle «Bibliothèque de Philosophie Scientifique» ismile bir külliyyat neşrini düşünüyorum. Müessiseniz vakı'a maruftur fakat bu külliyyat ona ulema ve mütefekkirler arasında fikrî bir «Autorité» bahş edebilir. Fakat korkarımki yegâne istifadeniz buna munhasır kalacak! Bu işten para ümit etmeyin!» dedim.

Sevimli muhatabım, bana:

«İnşallah çok ziyan etmem» cevabını verdi. birbirimizi anlamıştık. Netice, bütün ümitlerimizi fersah fersah geçti. Hattâ maddî cihetten bile küllatını kazançlı bir iş oldu. 40 binden fazla basılan eserler olduğu gibi bir kısım eser de 20 bini aştı!

Külliyatın kucakladığı mütefekkirler sahası pek geniştir. Dünyanın bütün büyük kitaphaneleri bizden müteaddit seriler aldılar. Haklı bir gururla söyleyebilirim ki, bu bizim dünya yüzündeki propagandamızın en eminlerinden biridir.

Ben bu işe dehalarla mübaşeret etmenin muvaffak olmaya daha elverişli olacağını düşünmüştüm. Bu fikirle Henri Poincaré ye müracaat ettim. Poincara bana

(İlim ve Farziyeyi, La Science et l' Hypothèse) ı, muhibbim Dastre (Hayat ve Ölüm) La Vie et la Mort u, Boutroux da, (Din ve İlm) i getirdiler.

Külliyat müdürlerinin işi daima yolunda gitmez .. meselâ Boutraoux 16 tashiha luzum gösterdi , hattâ bir 17 inci daha da istiyordu amma ben kestirmece red ettim.

Henri Poincaréye gelince : eğer onun (İlim ve Farziye) adlı o dahiyane eseri bu gün elinizde bulunuyorsa bunu biraz da bana medyun-sunuz . Ben kendisinden bir kitap yazmasını istemeden evvel ancak ilmi Monoğrafler neşretmişti . ben onu ikna etmek , didişmek , kitabı parça parça kendisinden koparmak mecburiyetinde kaldım. İctima'da çekişmeler mevzuubahs olduğu vakit Dastre lâtife ile , « işte yine Le Bon, Poinkéréyi sağlıyor » derdi. Ba'zan Henri Poincare bütün hudutları aşarak mevzu'un bir kısmını ele alır ve tamamlardı... Bana da (150) sahifalık bahisler getirdi... kitabı Botin salnamesi gibi kos koca bir şey olacaktı.

Ekseriyetle onunla uzun saatler baş başa kalırdık . Henri Poincaré ezher cihet mu'tadın pek fevkında bir zekâyâ maliktir. Kendisine bir sual soruldumu, konuşmaksızın 3 defa masanın etrafında dolaşır, suali aklından geçirir, ihtimal dahilinde olan cevabı, cevapları, aradaki fikirleri düşünür... ve agzını açıp da söze başladığı vakitte verdiği cevap, sual ile alâkası olmıyan bir şekilde belirirdi...

— Tabîi bu 40 sene zarfında dünyada ehemmiyetli hemen bütün şahsiyetlerle tanışmışsınızdır.

— Evet okadar ki.. zaten iş yalnız külliyat ile kalmadı.. (25) sene evvel çarşamba ziyafetlerini ortaya attım. Yal-

nız kendi düşüncelerile yasamanın insanı hatalara sevk ettiğini görmüştüm Dimağ bir mes'elenin muhtelif cihetlerini nadi-ren görür. Bu sebeple münakaşa elzem bir şeydir. çünkü münakaşa edilen fikirler salah kesp eder . Sorbon müderrislerinden biri senelerce evvel, bana, Alman ulemasının rüchaniyetini, Müderrislerin akşam iş bittikten sonra birahanelerde toplanarak, aldıkları neticeleri görüştüklerinde bulduğunu söylemişti. Mevcut olan İlmî Cemiyetler, Akademiler, Kongreler böyle bir rol oynamazlar. Çünkü İlmî müesseselere insan müstahzar fikirler, münakaşaya hazırlanmış noktai nazarlarla gider.. hali teşekkülde, cevval düşüncelerle değil !

Yemeklere evvelâ 50 da'vetli çağır-makla başlamıştık. Bu suretle muhakkak 15 kişi olsun icabet ederdi. Her şube ihtisasa ait büyükleri çağır-mak mu'tatdı.

Dostum Aristide Briyan, bu en sadık müdavimlerdendi.

— Bütün kitaplarınızı okudu mu acaba ?

— Hayır, Briyan tab'an şair olduğundan az okur. Doğrusu bence o dünyanın en mühim şahsiyetlerinden biridir fena bir tesadüf bizi ondan mahrum ederse sulh ve «Avrupa Hükûmeti müttehideri» pek büyük ziya'a uğrar.

Briyan Siyasette Magnétisme ve te'sirinin oynadığı mühim rolü kavramış bir adamdır; bakın (Sulh sözleri) serlâvhası altında neşr ettiği küçük kitabı bana ithaf ederken ne yazmış : « Aziz ve samimî dostum Doktor Gustave Le Bona, cüretkâr bir tabî'in topladığı sulh sözleri.. arzu olunur ki istilâ'î kudreti mahsûs olsun.. çünkü onsuz.. heyhat ! »

— Mussolini ile de tanışmışsınız ?

— Henüz kendisile görüşmüş değilim!ma'amafih muhaberemiz var .